

De kunst van het klagen

Meditatie ds. Gerard Rinsma zondag 16 oktober 2016
20e zondag na Trinitatis

Toralezing: Genesis 32:23-32
Evangelielezing: Lucas 18:1-8

OVERWEGING

Beste mensen, gemeente van onze Heer Jezus Christus,

Allemaal hebben we ooit wel eens dezelfde ervaring opgedaan. Dat gewekte verwachtingen niet uitkwamen, sterker nog, dat mensen gewekte verwachtingen niet nakwamen. Dat we, om het zo te zeggen, bedrogen uitkwamen. En daardoor teleurgesteld of erger. Die ervaring kun je al als kind hebben opgedaan. In je ouders, in de juf, meester, in Sinterklaas, de muziekleraar, de voetbalcoach. En later, op je werk, in je relatie. De ander maakt de verwachtingen niet waar, heeft ze niet waar kunnen maken.

Ook in de kerk zijn vaak hoge verwachtingen gewekt, hebben dominees, pastoors verwachtingen gewekt, soms van zichzelf, maar veel vaker van hun grote broer: God in de hemel. En soms waren het alleen maar de woorden, de verhalen uit de bijbel, waardoor je als kind kon gaan denken: God kan alles. Nooit kan het geloof te veel verwachten, zongen we vroeger met opgewekt gemoed. Gezang 291¹. Des Heilands woorden zijn gewis. We vinden het niet terug in het nieuwe liedboek², maar nog steeds wekken we met onze geloofsbelijdenissen de verwachting dat God almachtig is. Als je dan als ouder, als leraar, als docent, als dominee niet op tijd uitlegt, dat dit woord 'almachtig' zo niet in de bijbel voorkomt, maar via Augustinus en Calvijn uit de Griekse en stoïcijnse

¹ Gezang 291 1. Nooit kan 't geloof te veel verwachten,/des Heilands woorden zijn gewis. /

't Faalt aardse vrienden vaak aan krachten, /maar nooit een vriend als Jezus is.

Wat zou ooit zijne macht beperken?/t Heelal staat onder zijn gebied!

En wat zijn liefde wil bewerken,/ ontzegt Hem zijn vermogen niet.

2. Die hoop moet al ons leed verzachten / Komt, reisgenoten, 't hoofd omhoog.

Voor hen die 't heil des Heren wachten, /zijn bergen vlak en zeeën droog.

O zaligheid niet af te meten, /o vreugd, die alle smart verbant.

Daar is de vreemd'lingschap vergeten /en wij, wij zijn in 't vaderland..

Komt, reisgenoten, 't heil des Heren wachten, /zijn bergen vlak en zeeën droog.

O zaligheid niet af te meten,/o vreugd, die alle smart verbant!

Daar is de vreemd'lingschap vergeten /en wij, wij zijn in 't vaderland!

² Nederlands Dagblad 25 mei 2013, Dick Schinkelshoek en Peter Sneep

Mijn verlosser hangt aan t kruis, Wij knielen voor Uw zetel neer, Halleluja, eeuwig dank en ere en Nooit kan t geloof te veel verwachten komen niet voor in het nieuwe Liedboek.

Een kleine tweehonderd van de 491 gezangen uit het vorige Liedboek van 1973 komen niet in het nieuwe Liedboek. Veel daarvan waren in 1973 tamelijk nieuw, maar bleven al die veertig jaar vrijwel onbekend. Wie kent Wat God sprak op de eerste dag (gezag 2) en De rijke kwam tot Jezus (gezag 59)? Andere waren ooit zeer geliefd, maar worden tegenwoordig nauwelijks meer gezongen. Denk aan Gelukkig is het land en Wilt heden nu treden uit Valerius zeventiende-eeuwse Gedenkklink. Opvallend genoeg mag Gezang 415, Komt nu met zang van zoete tonen blijven. Er zitten tussen de achterblijvers dus oo ...

filosofie in onze geloofsleer terecht is gekomen, dan gebeuren er ongelukken.³

³ Gerard Rinsma KINDEREN VAN ARISTOTELES

Dit stukje wilde ik al veel langer schrijven. En de zinnen spookten al een tijdje door mijn hoofd. Want in heel veel gesprekken die ik met mensen heb, komt vaak de vraag, of is het klacht? naar voren: als God almachtig is, waarom.....

In mijn boekenkast staan er ook verschillende boekjes die op die vraag ingaan. Van van der Zee, van Kushner, van Wiersinga. Maar wat ik nu ga schrijven, haal ik niet bij hen, maar bij de bekende theoloog K.H. Miskotte vandaan.

Er is een groot verschil, zo stelt hij in één van zijn dikke boeken, tussen enerzijds het joodse denken en anderzijds het griekse filosofische denken.

Wij zijn, zegt hij met zoveel woorden, groot geworden met het griekse denken. dat is ons met de paplepel ingegoten.

Wat is dat dan: het griekse denken? Dat is, zo zegt Miskotte, dat je uitgaat van het algemene naar het bijzondere. Je begint met een algemene waarheid, bijvoorbeeld: 'Alle mensen zijn sterfelijk' (majorpremissie) vervolgens een aansluitende stelling, bijvoorbeeld: 'Socrates is een sterfelijk mens.' (minorpremissie), waarna de conclusie dan luidt: Socrates is sterfelijk.

Wanneer deze redenering wordt toegepast op de (geloofs)stelling: 'God is almachtig.' en vervolgens aansluitend wordt gesteld: 'God is enkel liefde', dan kunnen we de conclusie (vaak) niet rijmen met onze eigen ervaring. En we komen in de knoop met de twee geloofstellingen: is God dan niet almachtig?, of is God dan niet alleen liefde? Het zal duidelijk zijn: met de logica van Aristoteles, want op hem gaat deze denkwijze terug, komen we hopeloos vast te zitten.

INDUCTIE VS. DEDUCTIE

Maar er is een andere weg: die van de inductie. En dat wil zeggen, dat je van het bijzondere naar het algemene redeneert. (a posteriori in plaats van a priori) En volgens Miskotte is dat ook de manier waarop Israël in God heeft geloofd en nog steeds gelooft. Het is de manier waarop ook natuurkundige onderzoeken zijn gebaseerd. Van een enkel waargenomen verschijnsel of een experiment redeneert men dan naar het algemene toe. Misschien kan ik dat met een klein voorbeeld verduidelijken. Tijdens mijn vakantie zag ik op een heuvel een heuse eland staan. Vervolgens trok ik de conclusie: in Zweden leven elanden in het wild. De hele vakantie heb ik daarna overal rondgekeken naar elanden, maar ze lieten zich niet meer zien. Moet ik daaruit concluderen, dat er dus in Zweden na die week geen elanden meer bestaan? Nee, dat zou onzin zijn. Elanden waren er wel, maar ik zag ze alleen niet meer.

Zo, zegt Miskotte, denkt men in het jodendom over God: God wordt allereerst ervaren in hele concrete gebeurtenissen: de verschijning aan enkelingen, zoals aan Abraham, zoals Jacob, Mozes. In de bevrijding uit Egypte. In de bevrijding uit de ballingschap. In die gebeurtenissen laat God zich kennen als een sterke Macht, als de sterkere van de Farao, als de allersterkste. En vervolgens blijft het joodse volk vasthouden en volhouden aan die gedachte, dat God de Allermachtigste is.

Alleen, alleen, en dat is dan de kwellende vraag van gelovigen, waarom niet in andere situaties, waarom niet vaker?

GIJ ZIJT EEN VERBORGEN GOD.

Dat is de klacht van Jesaja (Jes. 45:15) en wie de bijbel er op naleest, kan die klacht in veel variaties tegenkomen. 'De Heer besloot in een wolk te vertoeven.' 'God woont in een ontoegankelijk licht.' En natuurlijk psalm 22 als samengebalde klacht van alle gelovigen, die door verdriet of onrecht getroffen zijn: 'God, mijn God, waarom hebt Gij mij verlaten?'

Er is geen antwoord te geven op die vraag. Of beter, die klacht. De enige die daarop antwoord kan en mag geven, is God zelf.

Tot zolang moeten gelovigen wachten en volhouden of zoals een jonge jood op de muur van het ghetto van Warschau in 1944 schreef:

**Ik geloof in de zon, ook wanneer ze niet schijnt.
Ik geloof in de liefde, ook wanneer ik er niets van bespeur.
Ik geloof in God, ook wanneer ik Hem niet zie.**

CHIMES OF FREEDOM

Terwijl ik dit schrijf, is het drukkend warm en is er onweer voorspeld. En onwillekeurig denk ik aan een lied van Bob Dylan (later gecoverd door de Byrds en Bruce Springsteen). In dit lied, deze song (Chimes Of Freedom) wordt het onweer, of beter het flitsen van de bliksem vergeleken met klokken, die de vrijheid aankondigen.

As majestic bells of bolts struck shadows in the sounds

Seeming to be the chimes of freedom flashing

Het lijkt of Dylan zijn inspiratie voor dit lied rechtstreeks uit de bijbel te hebben gehaald. Want zo staat er:

Omdat God niet 'almachtig' is in de zin van dat hij alles kan en alles zo heeft gewild en bepaald en dus alles door Hem is welgedaan. Of zoals bevindelijke christenen plachten te zeggen: het wordt je door geen vreemde aangedaan. Waarop ooit rabbijn Harold Kushner schreef: mijn Gods is niet wreed, het spijt me voor de jouwe.⁴

Maar zult u vragen, denken? Hoe zit het dan met de almacht van God? Hoe zit het dan met verhalen dat Hij Israël heeft gered, dat Hij zijn volk uit de ballingschap heeft geleid, dat Hij zijn kind uit de dood heeft opgewekt en noem maar op? Op zo'n moment schiet het evangelie van vandaag ons te hulp, als Jezus een verhaal, een gelijkenis vertelt over een rechter. En God vergelijkt met een rechter.

In dat woord 'rechter' zit het woord 'recht' verborgen. Zoals een loodgieter lood giet, zo maakt een rechter weer recht. Althans, voor zover het in zijn/haar vermogen ligt. Maar dat weten we allemaal: een rechter is geen brandweer, geen ambulance chauffeur; nee, een rechter oordeelt altijd achteraf en probeert recht te zetten wat krom is; probeert onrecht ongedaan te maken, probeert de benadeelde recht te doen en het recht te herstellen. Let wel: ik heb het over de functie van de rechter in de bijbel, toen men nog nooit van advocaten had gehoord. Dat viel in die tijd nog samen: de rechter was tegelijk advocaat.

En nu terug naar het woord 'almachtig'. Als de weduwe bij de rechter aanklopt, dan hoopt zij dat hij sterker, machtiger zal zijn dan

*'De HEER verscheen vanaf de Sinai,
zijn licht bescheen hen van de Seir,
met luister kwam hij van de bergen van Paran.
Talloze engelen vergezelden hem,
bliksem flitste uit zijn rechterhand. (deut. 33:2)*

*De donder van de HEER klonk aan de hemel,
de Allerhoogste verhief zijn stem: hagel en gloeiende as.
Hij schoot zijn pijlen en sloeg de vijanden uiteen,
wierp zijn bliksemschichten en verdreef hen. (psalm 18:13-14)*

Zo spreekt de bijbel dus over God, als het gaat om Zijn macht. Als een God die met donder en bliksemschichten de mens tegemoet treedt. Ik zelf ben altijd erg onder de indruk van onweer en van de bliksem en ik tel dan vaak de seconden tussen de bliksemflits en het geluid van de donder. Dan ik ongeveer bepalen waar het onweer zich bevindt.

Maar hoe vaak onweert het? Vaker niet dan wel. En hoe drukkend moet het eerst worden voordat het 'bevrijdende onweer' losbreekt? Weerkundigen weten het antwoord op het uitblijven, maar gelovigen in de verdrukking, die wachten op God, kunnen niet anders dan wachten en uitzien tot er bevrijding komt als verhoring van hun gebed. Om dan met Dylan te kunnen zingen:

*And for each unharmful, gentle soul misplaced inside a jail
we gazed upon the chimes of freedom flashing.*

⁴ Harold Kushner, Als het kwaad goede mensen treft

haar tegenpartij. "Doe mij recht in het geschil met mijn tegenstander." Waar zij op aandringt is, dat hij zijn rechterlijke macht zal doen laten gelden, dat hij recht zet, enzovoort. Kortom, dat Hij waarmaakt, wat hij zegt te zijn. Nl. rechter.

En dan zitten we in het hart van het bijbels geloof, dan zitten we bij de kern van het testament van profeten en evangelisten, dan zitten we bij de diepste overtuiging van Jezus zelf. Maak nu eindelijk eens waar, wat u zegt te zijn.

*Die zegt God te zijn
laat hij tevoorschijn komen,
wat hebben wij aan een naam alleen
laat hij opstaan dat wij hem zien.
Stem uit het vuur wolk in de verte
zijn niet genoeg
voor deze aarde van scherven en rook
waar ons geen leven gegund wordt*

Wat is dit gebed van Huub Oosterhuis anders dan een roep tot God om zijn Naam waar te maken. Een naam, die inderdaad verwachtingen wekt.

*Woorden en wonderen zijn er genoeg
en goden van goud en beloften
maar niet een god als een hand die bevrijdt
iemand die doet wat hij zegt.⁵*

En die op grond van die verwachting de hoop voedt dat Hij ooit zal rechtzetten en de martelaars en slachtoffers in ere zal herstellen. Bij, zoals dat dan heet, 'de wederopstanding des vleses'⁶;

⁵ Huub Oosterhuis Die zegt God te zijn

⁶ Apostolische geloofsbelijdenis: Ik geloof in God de Vader, de Almachtige Schepper des hemels en der aarde. En in Jezus Christus, Zijn eniggeboren Zoon, onze Here. Die ontvangen is van de Heilige Geest, geboren uit de maagd Maria, die geleden heeft onder Pontius Pilatus, is gekruisigd, gestorven en begraven, nedergedaald ter helle. Ten derden dage wederom opgestaan van de doden, opgevaren ten hemel, zittende ter rechterhand Gods des almachtigen Vaders, vanwaar Hij komen zal om te oordelen de levenden en de doden. Ik geloof in de Heilige Geest Ik geloof een heilige, algemene, christelijke kerk, de gemeenschap der heiligen, vergeving der zonden wederopstanding des vleses en een eeuwig leven. Amen

Zoals de weduwe de rechter tot vervelens herinnert aan zijn ambt, zijn taak, en de rechter bijna bang wordt dat zij hem misschien met tomaten en rotte eieren zal bekogelen⁷, zo zegt Jezus, moeten we God blijven herinneren aan Zijn naam, aan Zijn ambt. Net zo vasthoudend, als Jacob in het gevecht met de engel. Net zo vasthoudend als de weduwe in de gelijkenis.

Is dat bidden? Ja, maar dan in een vorm, die we bijna verleerd zijn. Dit bidden is eigenlijk klagen, aanklagen. Het tegenovergestelde van berusten en aanvaarden, zoals ons vroeger geleerd is. Maar het verschilt ook van 'vragen'. Vragen verwacht een antwoord, een reactie, een respons, een verklaring. Een, noem maar op.

Maar een pasgeboren kind kan nog niet vragen, heeft nog geen taal, kent nog geen woorden. En het kan daarom alleen maar huilen. En doet dan niet elke moeder, vader intuïtief wat haar /zijn hart hem/haar ingeeft? Dat we het uit de wieg halen en tegen ons aan drukken; het zo te laten merken dat we haar huilen hebben gehoord en zo proberen te troosten door het onze aanwezigheid te laten voelen?

Als een moeder, een vader intuïtief zo handelt, zal God, zegt Jezus dan, zijn uitverkorenen die dag en nacht tot hem roepen laten wachten? Want wie klaagt, of aanklaagt, heeft de hoop (nog) niet opgegeven.⁸

⁷ Ook al heb ik geen ontzag voor God en laat ik mij niets aan de mensen gelegen liggen, toch zal ik die weduwe recht verschaffen omdat ze me last bezorgt. Anders blijft ze eindeloos bij me komen en vliegt ze me nog aan

⁸ J.H.F. Schaeffer Hoop alleen doet klagen

'Gelukkig de treurenden, want zij zullen getroost worden. Gelukkig de zachtmoedigen, want zij zullen het land bezitten' (Mat. 5:4-5). In de zaligsprekingen van Jezus wordt het verband tussen hoop en lijden krachtig gelegd. Wie hier moet lijden krijgt in Gods toezegging van herstel en genezing alles wat nodig is om het leven uit te houden.

Maar wat gebeurt er in het leven van de gelovige wanneer de toekomst van God verdwijnt? Wat gebeurt er wanneer de belofte van een nieuwe aarde, waarop God alles in allen zal zijn, ons leven geen richting en kracht meer geeft? Wie nadenkt over de verdwenen toekomst en een dichte hemel, kan ook met lijden en kwaad geen kant meer op. Immers, waar geen hoop op herstel of heling meer bestaat, zal het gebroken en weerbarstige leven zelf alle verwachtingen waar moeten maken. Of – erger nog – ben ik de verantwoordelijke voor het succes van mijn leven. Aangezien ik, noch het leven zelf, enige garantie op geluk kan geven, is het de vraag hoe wij deze spanning zullen kunnen uithouden.

Het antwoord is even eenvoudig als moeilijk: in de klacht. De klacht is de manier die in de Bijbel gewezen wordt, waarmee we de gebrokenheid van het leven kunnen uithouden. Maar de klacht zelf kan weer niet zonder hoop. Er is zelfs één boek dat speciaal gewijd is aan de klacht: Klaagliederen. De dichter is onbekend, maar er zijn goede redenen om aan te nemen dat het de profeet Jeremia is. Hij is zeker een gevoelsmens: een paar keer lijkt hij gek te worden van de boodschap die hij moet brengen aan het volk. Hij vervloekt als Job zijn geboortedag (15:10-21; 20:7-18) en ziet het niet meer zitten om profeet te zijn. En als Jeruzalem dan, ondanks zijn werk, zich toch niet bekeert en ten prooi valt aan de legers uit Babel, dicht hij een vijftal kunstige liederen. Het thema van dit bijbelboekje is: Als God verborgen is, verdwenen lijkt uit de wereld, wat blijft er dan nog over? Als God verdwenen is, waar mag ik dan nog op hopen?

Als God van het toneel verdwijnt, mag alles - deze stelling lanceerde de schrijver Dostojewski in zijn roman De gebroeders Karamazov. Misschien nog revolutionair-der en verwarrender dan Dostojewski's stelling is zijn uitgangspunt: als God niet bestaat. Dat is een vertwijfelde constatering: zo staan de zaken ervoor, God is niet meer,

God is dood. De God van de Bijbel is verdwenen - en niet alleen uit Jorwerd, maar uit onze hele cultuur. Er is wel religiositeit, en misschien wel meer dan vroeger. Maar die god heeft geen naam meer, en hij kan niet worden aangesproken. Het religieuze is onpersoonlijk en speelt geen actieve rol in goed en kwaad.

In de levenshouding van onze cultuur is God de grote Afwezige, niet ervaarbaar. Op Hem heeft onze taal geen vat meer. Hij springt weg als je tot Hem bidden wilt, Hij speelt geen rol van betekenis, Hij is van het toneel verdwenen. Een langzame afgang tussen de coulissen van ons bestaan. Juist dan lijkt een christelijke toekomstverwachting hopeloos ouderwets.

Gelukkig zijn er nog vele gelovigen binnen de christelijke kerk die God wel degelijk ervaren. Op talloze manieren laat Hij zich immers kennen: in Woord en sacrament, in wonderen en getuigenissen, in het leven van mensen. Zij kennen de kracht van de christelijke hoop, die vast ligt in de opstanding van Jezus van Nazareth, Gods Zoon. Maar ook deze gelovigen kennen de aanvechting: is het wel waar, en waar zie ik in de werkelijkheid dat God het kwaad in het kruis heeft overwonnen? Waar blijft de werkelijkheid van Gods belofte?

De kern van de klacht

Het boek Klaagliederen wijst ons een richting. Het is een bijzonder boek: vijf liederen, elk met 22 kleine strofen die beginnen met telkens een volgende letter van het alfabet. Vijf keer het ABC van de klacht. Sion is verwoest en wat rest zijn puinhopen, dood, pijn en bloedende wonden. Gevolgen van oorlog zoals er zoveel zijn, maar met een diepe ondertoon. Israël is verslagen en weggevoerd naar Babel. Niets is er meer over van Jeruzalem, poorten zijn kapot gebeukt, muren omvergehaald, ruïnes zijn alles wat nog rest van de stad.

Maar Jeruzalem was meer dan een stad. Het was ook het centrum van de dienst aan God. Het was de zo beminde stad (Ps. 122) waar God zelf bij zijn volk wilde wonen. Het was de stad van de tempel. Jeruzalem was het symbool bij uitstek van God die op aarde bij mensen wil zijn. Dat Jeruzalem was er niet meer. De dichter ervaart het als een grote verschrikking, dat juist dit symbool van Gods verzoenende aanwezigheid verloren was. Want met het symbool was ook God zelf verdwenen. Hij speelde geen rol van betekenis meer, integendeel, zijn volk was vernederd, de koning gevangen. Toch geeft ook dat nog niet de diepte aan van de pijn en het verdriet van de dichter. Want niet alleen was God verdwenen, niet alleen de symbolen verwoest - nee, ook alle mooie woorden die God zelf gesproken had, leken van hun betekenis beroofd. Alle beloften over een eeuwigdurend rijk, over een koningshuis dat altijd zou blijven bestaan, over God die altijd bij zijn uitverkoren volk zou blijven. Het was schijn, bedrog, loze taal zonder inhoud. Nu was er geen toekomst meer mogelijk. De hoop is verloren dat God zelf zijn beloften waar zou maken. Want God zelf is verdwenen.

Ontgoocheling

Op dat moment verdwijnt alle zin uit het leven. Alles waarvoor de profeten strenden, waar zij in geloofden - het is voor hun ogen aan stukken geslagen. Het was alsof dat hele Israël niets voorstelde en met Israël ook de God van dat volk verdwenen was. De Schepper van hemel en aarde was slechts een episode in de geschiedenis, vervangen nu door de goden van Babel.

Als God van het toneel verdwijnt, wat blijft er dan nog over? De klacht laat aan duidelijkheid niets te wensen over. 'Vanwege haar zonden werd Jeruzalem een mikpunt van spot. Haar vereerders zagen haar naaktheid, nu verachten ze haar. Ze lijdt daaronder en wendt zich af' (1:8). 'Iedereen die voorbij komt, kijk naar het lijden dat ik moet dragen, het lijden, dat de HEER mij aandeed op de dag van zijn toorn; wie heeft ooit zo geleden' (1:12). 'Toch staat de HEER in zijn recht want ik kwam tegen Hem in verzet' (1:18). 'HEER, zie mijn ellende: zie hoe mijn ingewanden branden, binnenin keert mijn hart zich om, want mijn verzet was hardnekkig. Buiten rooft het zwaard mijn kinderen, binnen woedt de dood' (1:20).

Als God van het toneel verdwijnt, wordt het leven een klucht. Spot van de vijanden is het enige wat overblijft: 'In hun grootspraak spotten uw vijanden brutaal met u. Grinnikend zeggen zij: "Eindelijk is het vernietigd. Nu wij dit mochten beleven, is onze hoop vervuld"' (2:16).

Waar deze grimmige hoop van de heidenen vervuld wordt, is de toekomst voor Gods volk afgesloten. Een leven zonder Gods toekomst is een klucht.

En toch...

Er schuilt in deze klaagliederen een belangrijk 'toch'. Er is meer dan alleen pijn en verdriet, wanhoop en uitzichtloosheid. Juist omdat het klaagliederen zijn schuilt er een 'toch' in alle wanhoop. Klagen, over de verlaten en verwoeste stad, klagen over dood en verderf. Maar dan wel klagen tegenover God zelf. De dichter beseft en ervaart dat God zelf het is, die deze ramspoed over de stad brengt. God lijkt van het toneel verdwenen, de toekomst is gesloten, het leven wordt een grote klucht. Maar de dichter kiest een andere richting. In het derde lied wordt dit het meest duidelijk. Het is geen afgewogen balans van iemand die na jaren op zijn verdriet terugkijkt. Het is de geëmotioneerde roep van iemand die midden in de ellende zit, en die tegen beter weten in toch hoopt op God. 'Ik prent het mij desondanks in - dat geeft mij hoop - zonder einde is de genade van de HEER, onuitputtelijk is zijn medelijden. Uw grote trouw is iedere ochtend weer nieuw' (3:21-23).

Wonderlijk, als de zon die weer opgaat, is God zelf. Het leven gaat door, een nieuwe dag, een geschenk van God dat het duister niet altijd blijft. God is de Schepper van hemel en aarde, van zon en maan, van dag en nacht. Ja, God is ook de Schepper van de nacht, van het duister, van het onheil (Jes. 45:7). Het kwaad over Jeruzalem

Maar zoals de schrik ons om het hart kan slaan, als een baby stopt met huilen, zo zegt Jezus, houdt God zijn hart vast of mensen de hoop kunnen blijven vasthouden en de Mensenzoon nog wel hoop zal vinden op aarde. Amen.

overkomt haar van geen vreemde. Het is God zelf die rampen stuurt en ellende geeft. Zelfs de spotters in de straten van Jeruzalem, die van het leven een klucht maken spreken woorden van God. De dichter put er hoop uit: 'Wie spreekt er, als het niet op het bevel van de Heer is? Ontstaat niet het goed en het kwaad op bevel van de Allerhoogste? Wat klaagt de mens, als hij leeft ondanks zijn zonden?' (3:37-39).

Wat blijft in alle lijden en onheil is de klacht. Ondanks zijn eigen zondigheid en de ontrouw van het volk gaat de dichter weer naar God toe. 'Mijn tranen blijven stromen en zonder ophouden ween ik, totdat de HEER vanuit de hoge hemel naar mij omziet. Mijn ogen doen pijn van het wenen over mijn stad.' (3,49-51) 'Uit de diepten van de put riep ik uw naam aan: HEER. U hebt mijn roepen gehoord: Blijf niet doof voor mijn klacht. U hebt mij verhoord en U hebt gezegd: Wees niet bang' (3:55-57).

Klagen is serieus nemen

Waar Gods toekomst en belofte ontbreken, wordt het leven een klucht, een toneelstuk zonder plot. Het verschil met het christelijk geloof is dat God aan ons, mensen, een manier geschonken heeft om de spanning tussen Gods belofte van heil en heling enerzijds, en de ervaring van een gebroken leven anderzijds, uit te houden. Deze vijf klaagliederen geven hiervan een duidelijk signaal af. Toen God verdween uit Jeruzalem, bleven voor de dichter de hoop en de klacht over. Uit de diepten van een onuitputtelijk verdriet toch naar God toegaan, klagen, schreeuwen, roepen, vasthouden aan God. 'Vergeld hun toch, HEER, wat ze mij hebben misdaan. Verblind hun hart en geest, en breng uw vloek over hen. Vervolg hen, in uw toorn, HEER, vaag hen weg van de aarde' (3:64-66). Dat is duidelijke taal, ondanks alle onduidelijkheid van de omstandigheden.

Het is de weg die in Psalm 22 wordt gewezen, in de paradoxale uitroep: 'Mijn God, mijn God, waarom hebt U mij verlaten?' Waarom zou ik iemand aanroepen die verdwenen is? Dat doet de gelovige doordat en omdat hij de belofte van God inzet tegen de ervaring in het heden, zoals God zelf geboden heeft: 'Roep Mij te hulp in tijden van nood, Ik zal je redden, en je zult Mij eren' (Ps. 50:15). De gelovige wordt opgeroepen om met God in een woordenwisseling te treden, waarin hij de hoop op Gods toekomst en de realiteit van Gods afwezigheid kan uithouden.

'Klaagliederen klaagt niet enkel over de Babylonische ballingschap maar daarover heen ook over onze secularisatie' (H. de Jong). Het is daarom zo belangrijk dat de kerk haar eigen taalvorm bewaart en ontwikkelt, waarin zij de hoop op Gods toekomst levend houdt. Juist in een wereld waarin God afwezig is, en waarin het geloof door deze ervaringen wordt aangevochten, is het belangrijk de toezegging van God en ons gebed hierom heel dicht bij elkaar te houden. Zoals in Openbaring 22:20 direct naast elkaar staat: 'Hij die van deze dingen getuigt, zegt: 'Ja, ik kom spoedig!' Amen. Kom, Heer Jezus!'

De kerk is in onze cultuur gedrongen om haar eigen toekomstperspectief steeds weer voor ogen te houden. Daarbij zullen we moeten vermijden om de spanning tussen onze ervaringen van lijden en onmacht enerzijds, en het geloof in Gods toekomst anderzijds, eigenmachtig te willen oplossen. Dat kan door een vorm van contemplatief en vroom rekenen waarmee de komst van de Heer kan worden vastgesteld. Hiervan zei Luther al dat wij geloven dat de Heer op elk uur kan komen. Als de Heer zegt dat Hij komt als een dief in de nacht, dan kunnen wij daar met geen rekenmethode een dag aan koppelen (Hamann). Evenmin moeten wij in onze sociale actie menen dat we het Koninkrijk hier op aarde gestalte kunnen geven. Het komt er voor de christelijke kerk op aan om in de klacht het pijnlijke verschil tussen de Gods belofte en de realiteit van gebrokenheid en schuld uit te houden. Dan moet de christelijke kerk in elk geval deze beloften van God niet reduceren en haar toekomstverwachting met kracht onder woorden brengen. Op geen andere manier kan zij de realiteit van deze wereld serieus nemen. Dr. Hans Schaeffer is post doc onderzoeker aan de Theologische Universiteit Kampen (vrijgemaakte kerken) en redacteur van Kontekstueel. Mailadres: jhfschaeffer@tukampen.nl